

Wodny znak znaku pocztowego – element eksponatu tematycznego (1)

Fauna i flora

Ludwik K. Malendowicz

Papier, na którym drukowane są znaki pocztowe, często może stanowić cenny element eksponatu tematycznego. Nie myślę przy tym o różnego rodzaju foliach (złoto, srebro) czy też innych materiałach (przykładowo jedwab), na których drukuje się znaczki. Myślę w tym przypadku raczej o klasycznym papierze. Ostatnio na łamach Wielkopolskich Wiadomości Filatelistycznych (WWF) zamieściłem informację o papierze typu Mikado, który stanowić może cenne uzupełnienie eksponatu [5]. Jest to papier z nadrukowanymi licznymi ilustracjami, które są bardzo czytelne i łatwo widoczne na znaczkach.

Innym elementem papieru znaków pocztowych (znaczków, kart pocztowych, opasek gazetowych itp.) są wodne znaki. Jak wiadomo, wodny znak to bezbarwny, trwały wzór umieszczony w papierze w czasie jego produkcji. Zazwyczaj są to cieńsze miejsca od otaczającego papieru, stąd są one widoczne w odpowiednich warunkach oświetlenia (światło przechodzące). Wyjątkiem są wodne znaki o grubości większej niż otaczający papier – takie wodne znaki występują przykładowo na znaczkach Rosji z 1858 roku oraz znaczkach Niemiec z lat 30-tych i 40-tych XX wieku [7]. Znaki te mogą określać producenta papieru (wodny znak firmowy), bądź też mogą być one specjalnie przygotowywane do produkcji znaków pocztowych.

Wodne znaki stosowano od momentu wprowadzenia znaczka pocztowego, a celem jego było zapobieżenie czy też utrudnienie fałszerstw. Już pierwszy znaczek pocztowy drukowany był na papierze ze znakiem wodnym zwanym małą koroną. W produkcji znaczków znaki wodne były popularne w XIX wieku oraz I połowie wieku XX, po czym stopniowo przechodzono na druk na papierze bez takich znaków. Kraj pierwszego znaczka pocztowego dopiero w 1967 roku przeszedł na produkcję znaczków bez znaków wodnych. Wg katalogu Scotta [6], w pierwszym stuleciu znaczka pocztowego stosowano 258 wodnych znaków, a ocenia się, że do dnia dzisiejszego jest ich około 560. Oczywiście, istnieją różne „usterki”, czy też nieprawidłowości tych znaków – do nich m. in. należą wodne znaki omyłkowe, obrócone, odwrócone, czy też zdwojone (mianownictwo wg Encyklopedii Filatelistyki) [2].

Prawdopodobnie najczęstszymi znakami wodnymi są litery „C A” wraz z regaliami królewskimi, sławnej Crown Agents, która przez wiele, wiele lat drukowała znaczki pocztowe dla całej Wspólnoty Brytyjskiej. Nic też dziwnego, że największe zainteresowanie znakami wodnymi wykazują filateliści krajów anglosaskich. Należy podkreślić, że poznanie znaku wodnego często pozwala na identyfikację cennych odmian znaków pocztowych.

Nomenklatura odnosząca się do znaku wodnego jest dość szeroka i szereg definicji z tym związanych umieszczono w naszej encyklopedii [2]. Jednakże najbardziej przydatne w tym zakresie są podstawowe określenia (podaję także ich nomenklaturę w języku angielskim za [7]) takie jak: wodny znak arkuszy (ang. sheet watermark – jeden znak wodny

rozmieszczony na całym arkuszu drukowym); wodny znak jednokrotny (ang. unit watermark – występuje indywidualnie na każdym znaczku arkusza); wodny znak marginesowy (marginal watermark – występuje wyłącznie na marginesach arkusza); wodny znak powtarzalny (ang. continuous watermark – wodny znak na płaszczyźnie arkusza, przy którym każdy znaczek ma jeden pełny rysunek wraz z elementami rysunków sąsiednich wodnych znaków) oraz wodny znak wielokrotny (ang. multiple watermark – rodzaj wodnego znaku na płaszczyźnie arkusza, przy którym każdy znaczek ma kilka rysunków pojedynczego, zazwyczaj małego znaku wodnego).

W przeszłości identyfikacja znaku wodnego stanowiła zazwyczaj duży problem. Obecnie skanowanie, filtrowanie kolorów, a szczególnie photoshop znacznie to zadanie ułatwiają.

Już tylko pobieżny przegląd katalogów daje nam wyobrażenie o różnorodności znaków wodnych. Część z nich można wykorzystać w ekspozycji tematycznej. Pisałem o takich znakach w latach 2002-2003 [3,4], przy czym koncentrowałem się głównie na znaczkach pocztowych krajów europejskich. Obecnie w kilku opracowaniach pragnę przedstawić czytelnikom dokładniejsze informacje o znakach wodnych, które stanowić mogą mniej lub bardziej istotny element ekspozycji tematycznej. Obecną część opracowania poświęcam znakom wodnym dotyczącym fauny i flory.

Zacznę od najłatwiej rozpoznawalnego znaku wodnego, jakim są żółwie na znaczkach Tonga. Jest to wielokrotny znak wodny, stosowany przez wiele lat. Na grubym papierze typu tropikalnego zarysy żółwi są bardzo dobrze widoczne.

Tonga 1897-1934

Travankore 1941

Innym znakiem wodnym związanym z wodą jest muszla Wisznu. Jest to muszla rodzaju *Turbinella pyrum* z Oceanu Indyjskiego. Ten znak wodny stosowany był na znaczkach Trawankore i Cochin. Z muszlą wiążą się liczne tematy związane z hinduizmem. Jest ona m. in. symbolem wody i płodności. Stosowana była jako trąba wojenna, obecnie używana w różnych rytuałach.

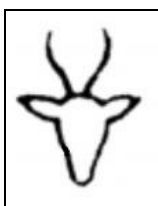
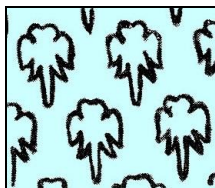
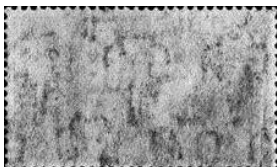
Dwa znaki wodne (nie licząc znaków heraldycznych) pokazują głowę, lub głowy słonia. Pojedynczy znak wodny przedstawiający głowę słonia występuje na znaczkach Indii, natomiast wielokrotny na znaczkach Burmy.

Indie Wsch. 1865

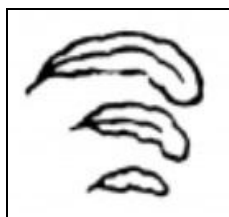
Burma – wielokrotna głowa słonia - na znaczkach fiskalnych, ale także na znaczkach telegraficznych (1946).

Afryka Południowa, 1930

Kolejny znak wodny zawiera herb Nowej Funlandii z łosiem. Jest to wodny znak arkuszowy, a więc drukowany na całym arkuszu – z uwagi na to motyw nie jest rozpoznawalny na pojedynczym znaczku. Ten typ znaków wodnych stosowany był od lat 30-tych XX wieku i to między innymi na znaczkach zwykłych jak i dopłatnych.

Sz szczególnie cenne są znaczki Australii Zachodniej, na których występuje znak wodny przedstawiający łabędzia (łabędzie były symbolem tego stanu). Inny ptasi element występuje na znaczkach San Marino – znak wodny znaczków od lat 30-tych XX wieku przedstawia „trzy pióra”.

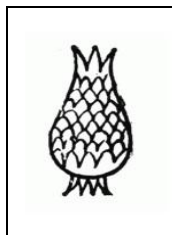

Zachodnia Australia, 1861

San Marino, 1929.

Na znaczkach pocztowych występują także elementy flory. Chyba najwcześniejszym z nich jest ananas, który występuje na znaczkach Jamajki już od lat 60-tych XIX.

Jamajka, 1860

Do szczególnie interesujących należą znaki wodne znaczków Konga Francuskiego. W serii z roku 1900 na znaczkach niższej wartości znak przedstawia gałązkę ostu, wartości pośredniej gałązkę róży, natomiast na najwyższych wartościach gałązkę laurową.

Bardzo łatwo rozpoznawalny znak wodny występuje na znaczkach Czechosłowacji - miło popatrzeć na znak wodny pod postacią liścia lipy. Istnieją cztery typy rysunku liścia.

Należy podkreślić, że elementy flory występują także m. in. na znaczkach Finlandii (kwiat róży) i Włoch (Neapolu) – lilia. Wiele znaków wodnych zawiera elementy określane jako rozety, przypominają one kwiat róży.

Źródła

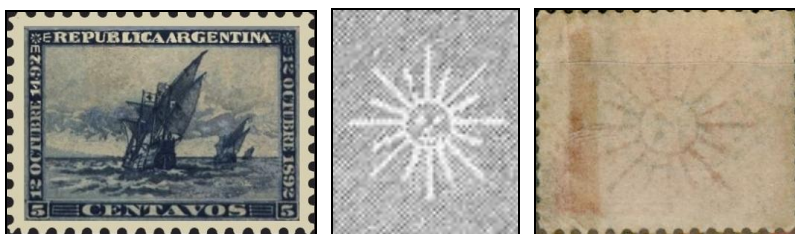
1. Analiza znaków pocztowych portalu Ebay.
2. Encyklopedia Filatelistyki. Red. T. Hampel. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa (1993)
3. Malendowicz, L.K.: Wodny znak jako element eksponatu tematycznego. WWF 39: 104-105 (2002)
4. Malendowicz, L.K.: Wodne znaki w eksponatach tematycznych. Filatelista 50: 397-401 (2003)
5. Malendowicz, L.K.: Znaczki drukowane na papierze typu Mikado. Gratka dla tematyków. WWF 52: 28-30 (2015)
6. Scott Classic Specialized Catalogue, 1840-1940 (1998)
7. Wood, K.A.: This is Philately. An Encyclopedia of the Fascinating Word of Stamp Collecting. Van Dahl Publications (1982)

Wodny znak znaku pocztowego - element eksponatu tematycznego (2)

Gwiazdy i półksiężycy

Ludwik K. Malendowicz

W kolejnej części opracowań o znakach wodnych znaków pocztowych przedstawiam znaki wodne związane z gwiazdami i półksiężycem. Zacznę od gwiazdy najbliższej Ziemi, czyli od Słońca. Słońce, jako znak wodny, występuje na stosunkowo wielu znaczkach pocztowych. Najbardziej znane i chyba najpiękniejsze są słońca znaczków Argentyny. Ten znak wodny – oczywiście w różnych modyfikacjach – pojawiał się prawie 100 lat. Występuje 9 typów tego znaku wodnego, przy czym najwcześniej (1892 rok) było to „słońce małe”. Po nim było „słońce duże”, „słońce z falującymi promieniami”, „słońce bez twarzy”. Pojawił się także znak wodny wielokrotny słońce z literami „RA” (República Argentina) oraz tzw. „słońce fiskalne”.

Ryc. 1-3. Argentyna 1892, małe słońce (4,5 mm).

Ryc. 4-7. Argentyna 1892, duże słońce (6 mm) i Argentyna 1908, słońce z falującymi promieniami.

Ryc. 8-11. Argentyna 1911, słońce bez twarzy i Argentyna 1920, wielokrotne słońce z literami „RA”.

Ryc. 12-15. Argentyna 1920, słońce „fiskalne” i Argentyna 1922, słońce z literami „RA”.

Od roku 1922 jako znak wodny pojawiło się „słońce z literami „RA”, później „duże słońce z literami „RA” i prostymi promieniami”. Wreszcie w roku 1959 pojawił się znak wodny „duże słońce z literami „RA”, słońce owalne”. Ten ostatni znak wodny (owal) najprawdopodobniej pojawił w wyniku zmiany technologii produkcji papieru do druku znaczków. Podobny znak wodny występuje na znaczkach Urugwaju – jest to słońce z literami „ROU” (República Oriental del Uruguay). Wszystkie te znaki wodne urzekają swoim pięknem, część z nich jest wyraźnie widoczna na znaczkach.

Ryc. 16-19. Argentyna 1942, duże słońce z literami „RA” oraz prostymi promieniami i Argentyna 1959, duże słońce z literami „RA”, słońce owalne, 9 x 10,5 mm.

Ryc. 20-23. Urugwaj 1922, znak wodny słońce z literami „ROU” i Iran 1955, znak wodny lew i słońce.

Ciekawy znak wodny występuje na znaczkach Iranu. Przedstawia on godło kraju, którym w okresie monarchii był lew z mieczem na tle wschodzącego słońca. Istnieją dwa takie znaki wodne – lew i słońce oraz lew i słońce w kole.

Wiele znaków wodnych przedstawia symboliczne gwiazdy – tego typu znaki były szczególnie popularne w krajach Wspólnoty Brytyjskiej, dla których wykonywano znaczki

w określonych drukarniach (m. in. rola słynnej Crown Agents). Ogólnie, gwiazdy te mają różną liczbę ramion. Dla mnie najbardziej oryginalnym jest znak wodny „trójramienna gwiazda etiopska i litery języka amharskiego”.

Ryc. 24-27. Iran 1955, lew oraz słońce w kole i Etiopia 1963, trójramienna gwiazda etiopska i litery języka amharskiego.

Najczęściej w znaku wodnym występują gwiazdy pięcioramienne. Przykładem niech będzie znak wodny znaczków Nowej Zelandii – pięcioramienna gwiazda i litery „NZ”. Wiele gwiazd tego typu występuje na znaczkach Brazylii, Indii, Kuby, San Marino, Węgier, Birmy czy też Natalu. Takie gwiazdy występują także „na tarczy” – przykład znaczka Chile z 1934 r. Podobny znak wodny (gwiazda na tarczy) występuje na znaczkach Kostaryki.

Ryc. 28-31. Nowa Zelandia 1940, znak wodny pięcioramienna gwiazda oraz litery „NZ” i Chile 1934, gwiazda pięcioramienna na tarczy.

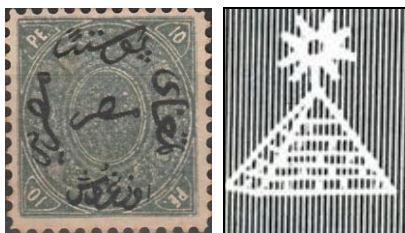
Przykładem gwiazdy sześcioramiennej jest znak wodny znaczków Barbadosu. Sześcioramienna gwiazda występuje w dwóch odmianach – dużej i małej. Taka gwiazda (sześcioramienna) występuje także na znaczkach Łotwy, Tasmanii, Wiktorii, Cejlonu, Natalu czy też Birmy.

Ryc. 32-35. Barbados 1870, znak wodny – duża gwiazda sześcioramienna i Barbados 1873, mała gwiazda sześcioramienna.

Oryginalny znak wodny z gwiazdą występuje również na znaczkach Egiptu. Jest to znak wodny „piramida z gwiazdą”. Pragnę tu wspomnieć, że część katalogów podaje, iż gwiazdą tą jest słońce.

Ryc. 36-37. Egipt 1866, piramida z gwiazdą.

Rzadko na znaczkach występuje znak wodny z księżycem. W tym aspekcie należy zwrócić uwagę na półksiężyc – hilal, który jest jednym z symboli islamu. Takie znaki wodne – półksiężyc z gwiazdą pięciopromienną występują na znaczkach Egiptu, Libii oraz Sudanu.

Ryc. 38-39. Egipt 1879, pięciopromienna gwiazda i półksiężyc (znak wodny typu egipskiego).

Znaki wodne Egiptu i Sudanu różnią się, stąd określane są one jako typ „egipski” i typ „sudański”. Z tym znakiem wodnym wiąże się ciekawa historia. W roku 1898 dla Sudanu wydano serię wojskowych znaczków telegraficznych ze znakiem wodnym z rozetą. Ale jeden z nich, o wartości 10 piastrow, wydrukowano na papierze ze znakiem wodnym półksiężyc z gwiazdą pięciopromienną typu egipskiego, w nakładzie – podobnie jak pozostałych – 30 tys. sztuk. Wywołało to olbrzymie niezadowolenie w Sudanie, dlatego też w roku 1899 znaczki te wydrukowano ponownie, ale wszystkie na papierze ze znakiem wodnym półksiężyc z gwiazdą pięciopromienną typu sudańskiego. Aktualnie nikt nie potrafi wyjaśnić, co się stało ze znaczkiem 10 p ze znakiem wodnym typu egipskiego. Są one niezwykle rzadkie i poszukiwane.

Ryc. 40-41. Sudan 1898, wojskowy znaczek telegraficzny oraz znak wodny typu sudańskiego z 1899 roku – pięciopromienna gwiazda i półksiężyc.

Źródła:

Kneitschel, V.: Catálogo de los sellos postales de la República Argentina y Buenos Aires, Cordoba, Corrientes, Entre Rios. Sexta edición. Tomo I. 1958
 Scott Classic Specialized Catalogue, 1840-1940 (1998)
 Gz Catálogo Especializado de Sellos Postales Argentina (2010)
 Analiza znaków pocztowych portalu Ebay.
www.colnect.com/en/stamps/countries
www.phila-lexikon.de

Wodny znak znaku pocztowego - element eksponatu tematycznego (3)

Regalia z krzyżami

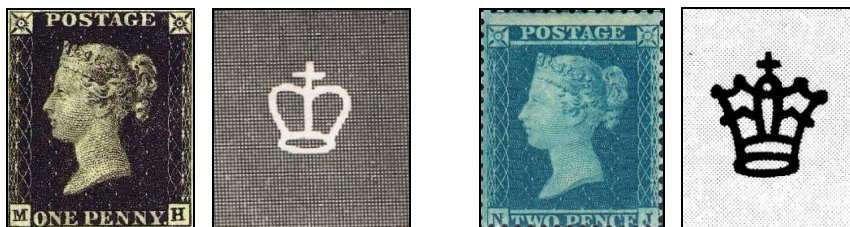
Ludwik K. Malendowicz

Powszechnie wiadomo, że wszystkim ludziom przez całe życie towarzyszy krzyż. Obecnie najbardziej znanym nam jest krzyż – symbol chrześcijaństwa. Jednakże nie zawsze tak było. Krzyż towarzyszył ludziom od zarania dziejów, przy czym przyjmował on różną symbolikę. Przykładem jednego z najstarszych krzyży jest swastyka, przedwedyjski symbol szczęścia i pomyślności. Była ona bardzo rozpowszechniona w wedyzmie i hinduizmie, po czym odżyła w nazizmie. Innym jest anch, czyli starożytny krzyż egipski (inaczej klucz Nilu). Do symboli przedchrześcijańskich należą również krzyż grecki, w którym wszystkie ramiona są równe.

Na znakach pocztowych, głównie na znaczkach, krzyż jest częstym znakiem wodnym. Krzyże występują jako samodzielne symbole bądź też jako elementy innych symboli – przykładowo jabłek i koron królewskich czy też figur geometrycznych. Krzyż w znaku wodnym nie zawsze jest zidentyfikowany, katalogi znaczków pocztowych zazwyczaj podają ogólną nazwę „krzyż/e”, rzadko spotyka się w nich dokładniejsze określenia. Ale i te dokładniejsze określenia nie są precyzyjne – często wynika to z nieprecyzyjnych nazw krzyży. Spowodowane jest to także m. in. faktem, iż często krzyże te nie były pomyślane jako symbole religijne, lecz jako elementy graficzne wzoru znaku wodnego. W niniejszym opracowaniu – w przypadkach, w których było to możliwe – nazwę krzyża podałem wg polskiej Wikipedii.

Krzyże, jako symbole chrześcijaństwa występują głównie w znakach wodnych przedstawiających korony oraz jabłka królewskie. Symbolizują one umiłowanie przez władcę wiary chrześcijańskiej oraz przypominają, iż sprawuje on władzę w imieniu Chrystusa.

Korony zwieńczone krzyżem ukazywały się na bardzo licznych znaczkach Wspólnoty Brytyjskiej, w tym oczywiście Wielkiej Brytanii. Już pierwszy znaczek świata – brytyjska czarna jednopensówka drukowana była na papierze ze znakiem wodnym określanym jako mała korona, której zwieńczenie stanowi krzyż. Od roku 1855 ukazywały się znaczki na papierze ze znakiem wodnym nazywanym duża korona, także zwieńczona krzyżem.

Ryc. 1-4. Wielka Brytania 1840, mała korona i Wielka Brytania 1855, duża korona.

W roku 1880 znaczki Wielkiej Brytanii oraz niektórych krajów Wspólnoty drukowano na papierze ze znakiem wodnym „korona cesarska”, który to znak jest bardzo podobny do

opisanej wcześniej dużej korony. Od 1912 roku znaczki drukowane są ze znakiem wodnym z napisem „GvR” (George V Rex) oraz koroną, na której krzyż nie jest zaznaczony.

Ryc. 5-8. Wielka Brytania 1880, korona cesarska i Wielka Brytania 1912, „GvR” z koroną.

Wyraźny krzyż na koronie ponownie pojawia się w znakach wodnych od roku 1939. Jest to znak wodny z napisem „GvR” (George VI Rex) oraz koroną, na której krzyż jest bardzo wyraźny. Od momentu objęcia tronu przez Elżbietę II, w wodnym znaku występował napis „EsR” oraz korona z wyraźnym krzyżem.

Ryc. 9-12. Wielka Brytania 1939, „GvR” oraz koroną i Wielka Brytania 1952, „EsR” oraz koroną.

Od 1960 roku na znaczkach Wielkiej Brytanii pojawił się wielokrotny znak wodny „korona” z wyraźnym krzyżem.

Ryc.13-14. Wielka Brytania 1960, wielokrotna korona.

Jak wiadomo, dla całej Wspólnoty znaki pocztowe drukowała „Crown Agency” – jednostka administracyjna Wspólnoty Brytyjskiej. Stąd opisane powyżej znaki wodne pojawiały się także na znaczkach krajów ją tworzących. Często obok koron obecne były litery np. „C” i „A” (od Crown Agency). Niekiedy korony były w różnym stopniu modyfikowane.

Ryc. 15-19. Przykłady kilku znaków wodnych z Adenu, Australii, Australii Płd., Cejlonu, Św. Heleny.

Na wielu znaczkach pocztowych całego świata występują wodne znaki z koroną uwieńczoną krzyżem, ale są to raczej symboliczne korony oraz krzyże, nie można ich dokładnie zidentyfikować. Przykładem znaczki pocztowe Danii. Podobne znaki wodne występują na znaczkach Islandii oraz Duńskich Indii Zachodnich.

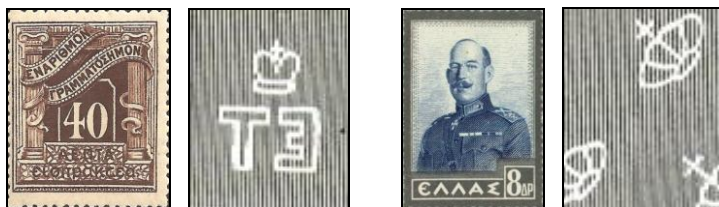
Ryc. 20-23. Dania 1858, mała korona i Dania 1862, duża korona z wysokim krzyżem.

Wodny znak pod postacią pięknej korony królewskiej zwieńczonej wysokim krzyżem występuje na niektórych znaczkach Włoch i San Marino. Obie korony chyba są identyczne, chociaż korona z San Marino pojawiła się 35 lat po koronie włoskiej.

Ryc. 24-26. Włochy 1863 i San Marino 1889 ze znakiem wodnym korony z wysokim krzyżem.

Ciekawe znaki wodne z koroną uwieńczoną krzyżem występują także na znaczkach Grecji, Szwecji i Rumunii.

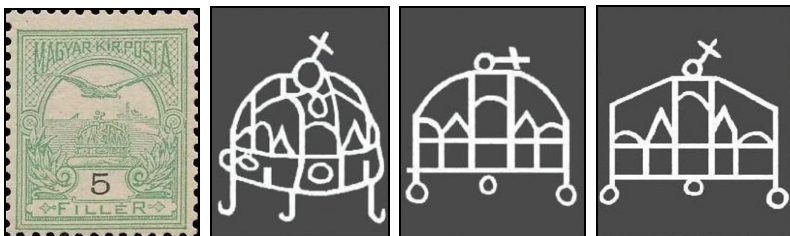
Ryc. 27-30. Grecja 1902, korona i litery ET oraz Grecja 1936, pochyła korona.

Ryc. 31-34. Szwecja 1891, korona z krzyżem i Rumunia 1931, korona z krzyżem i monogramem króla Karola I.

Chyba najpiękniejszy znak wodny z koroną zwieńczoną krzyżem występuje, moim zdaniem, na znaczkach Węgier. Jest to korona św. Stefana, uwieńczona wysokim krzyżem facińskim (chrześcijańskim). Istnieje kilka odmian tego znaku wodnego, niektóre z nich przedstawiam na ilustracjach.

Ryc.35-37. Węgry 1898, korona św. Stefana z nachodzącymi na siebie elipsami i na podobnym wzorze znaczka z 1899 roku, na znaku wodnym dodatkowo rzymska cyfra IV.

Ryc. 38-41. Węgry 1904, korona św. Stefana i inne jej wersje na podobnym wzorze znaczków z 1908 i 1909 roku.

Ryc. 42-43. Wielka Brytania 1876, jabłko królewskie z krzyżem.

Jednym z trzech symboli władzy monarszej jest jabłko królewskie. Na jabłku, w czasach chrześcijańskich znajdował i znajduje się krzyż. Jabłko symbolizuje umiłowanie wiary chrześcijańskiej oraz poparcie władcy przez Boga. Znak wodny „jabłko królewskie” znajduje się na znaczku Wielkiej Brytanii.

W następnym odcinku opracowania przedstawię wodne znaki „krzyże”, ale nie związane z regaliai.

Źródła:

colnect.com/en/stamps/countries

Encyklopedia Filatelistyki. Red. T. Hampel. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa (1993)

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzyż%C5%BC> (dostęp 2016.04.29)

<http://www.phila-lexikon.de>

<http://www.stampworld.com>

Analiza znaków pocztowych portalu Ebay.

Scott Classic Specialized Catalogue, 1840-1940 (1998)

Katalogi Michel

Wodny znak znaku pocztowego – element eksponatu tematycznego (4)

Krzyże niezwiązane z regaliaми

Ludwik K. Malendowicz

W 3. części opracowania dotyczącego wodnych znaków znaku pocztowego jako elementów eksponatu tematycznego opisałem regalia z krzyżami ¹⁾. Ale krzyże niezwiązane z regaliaми również często występują na znakach wodnych. Występują one, jako znaki samodzielne, bądź też, jako elementy innych kompozycji. Jednakże identyfikacja rodzajów krzyży na znakach wodnych jest zazwyczaj bardzo trudna. Istnieją różne rodzaje krzyży, lecz katalogi filatelistyczne nazywają je niejednoznacznie, rzadko podając ich dokładniejszą nazwę, a często nawet informacje błędne.

W niniejszym opracowaniu nazwę krzyża – o ile to możliwe – opieram na powszechnie dostępnym podziale z Wikipedii ²⁾ oraz na podziale wg Encyklopedii Katolickiej ³⁾.

Moim zdaniem, najpiękniejsze znaki wodne z krzyżami występują na znaczkach Węgier. Jest to łatwo identyfikowalny znak wodny wzorowany na krzyżu metropolitalnym, od którego wywodzą się krzyże prawosławny i papieski. Występuje on, w co najmniej 3. odmianach. (Ryc. 1-3.)

Ryc. 1-3. Znaki wodne oparte na rysunku krzyża metropolitalnego – kolejno: wielokrotnego, w formie gwiazdy i pojedynczego stojącego na znaczkach Węgier z 1913, 1923 oraz 1928 roku.

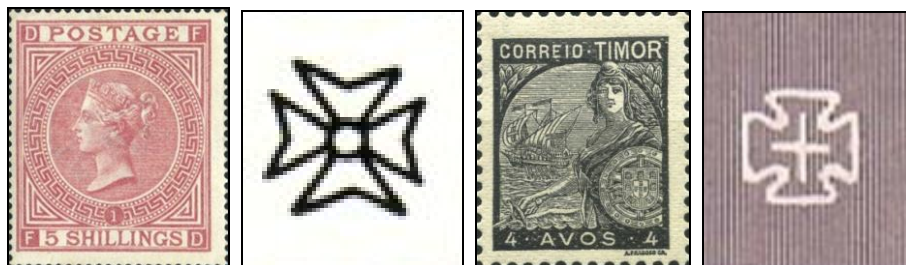
Innym rozpoznawalnym krzyżem występującym w wodnym znaku jest krzyż Formée (w j. francuskim „cross pattée”). Krzyż ten charakteryzuje się cienkimi ramionami w centrum, które poszerzają się w kierunku obwodu. Istnieją różne warianty tego krzyża. Krzyż

tego typu występuje w wodnym znaku znaczków Brazylii (Ryc. 4.). Prawdopodobnie krzyż wzorowany jest na krzyżu laskowanym, utworzonym z 8. greckich liter gamma (zawiera symbolikę trinitarną – gamma – 3. litera alfabetu). W późniejszym okresie został on zmieniony na krzyż wzorowany na krzyżu greckim (równoramiennym) (Ryc. 5.), istnieją jeszcze te znaki wodne z gwiazdą (w miejscach krzyża).

Ryc. 4-5. Krzyż Formée i krzyż wzorowany na greckim na fragmentach znaku wodnego na znaczkach Brazylii z 1937 i 1939 roku.

Odmianą krzyża Formée jest krzyż maltański. W krzyżu maltańskim cztery ramiona kończą się ośmiokątnymi wcięciami tworzącymi osiem ostrych zakończeń symbolizujących osiem ewangelicznych błogostawieństw. Krzyż ten został upowszechniony w kulturze chrześcijańskiej przez joannitów. Chyba najwcześniejszy znak wodny z krzyżem maltańskim (lub jego interpretacją) pojawił się w Wielkiej Brytanii. Znajduje się on na znaczku wydanym w roku 1867 (Mi 35) z podobizną królowej Wiktorii (Ryc. 6.). Krzyż maltański (tak określany jest w katalogu Scotta) występuje jako znak wodny również na znaczkach kolonii portugalskich – Angoli, Makao, Mozambiku, St. Tomas e Principe, Timoru i Zielonego Przylądka (Ryc. 7).

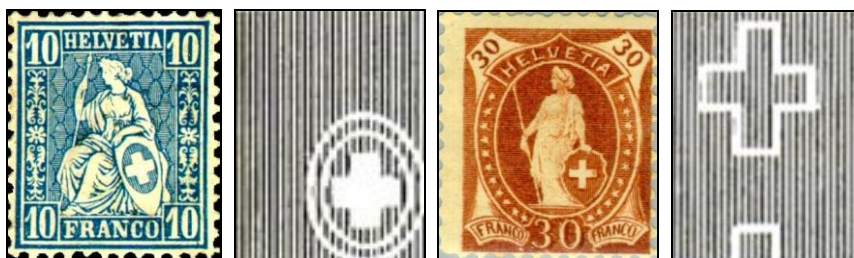
Ryc. 6-7. Znaki wodne krzyż maltański na znaczku Wielkiej Brytanii z 1867 roku i krzyż maltański, zwany też „Lusitanian Cross”, na znaczku Timoru z 1933 roku.

Krzyż maltański występuje także w wodnym znaku znaczków Rzeszy Niemieckiej. Są to znaczki występujące w słynnym bloku Ostropa z 1935 r. (Mi blok nr 3, znaczki Mi 576-579) (Ryc. 8.).

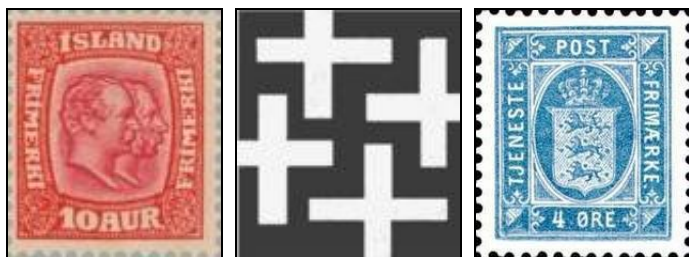

Ryc. 8. Krzyż maltański na bloku Rzeszy Niemieckiej z 1935 roku.

Szeroko znanym jest także krzyż grecki, jeden z najbardziej znanych symboli przedchrześcijańskich. W tym rodzaju, wszystkie ramiona krzyża są równe. W rozpoznawaniu tego typu krzyży zazwyczaj nie pomagają katalogi filatelistyczne. Przykładem nich będzie znak wodny znaczków Szwajcarii. W wodnym znaku występuje krzyż, bądź też krzyż w owalu, które w katalogach określane są, jako krzyże szwajcarskie. Wynika to z faktu, że taki krzyż znajduje się w godle Szwajcarii. W rzeczywistości jest to krzyż grecki, co podkreślają wszystkie źródła weksylologiczne i heraldyczne (Ryc. 9 i 10.).

Ryc. 9-10. Krzyże wzorowane na krzyżu greckim (w tym także w owalu) na znakach wodnych na znaczkach Szwajcarii z 1862 i 1905 roku.

Ryc. 11-12. Znak wodny wielokrotne krzyże wzorowane na krzyżu greckim na znaczkach Islandii i Danii z 1916 roku.

Krzyże greckie częściej występują w znaku wodnym, lecz w katalogach opisywane są one zazwyczaj, jako „krzyż” lub „wielokrotny krzyż”. Przykładem są znaczki Islandii, w wodnym znaku których występuje krzyż grecki (lub wzorowany na krzyżu greckim) (Ryc. 11.). Tenże znak wodny występuje na znaczkach Danii (Ryc. 12.), Duńskich Indiach Zachodnich

oraz znaczkach plebiscytowych Szlezwiku (Ryc. 13.). Wynika to z faktu, iż wszystkie one były wykonane w drukarni H.H. Thiele. Patrząc na przestrzeń pomiędzy krzyżami greckimi widzimy inny krzyż, czyli swastykę. Na forach internetowych fakt ten jest przedmiotem szerokich dyskusji.

Ryc. 13. Taki sam znak wodny na plebiscytowym znaczku Szlezwiku z 1920 roku.

Krzyż grecki występuje również na znaczkach Lichtensteinu (Ryc. 14.) oraz znaczku Luksemburga (Ryc. 15.). W tym ostatnim przypadku w katalogu Michla znak wodny tego znaczka (Mi 282) opisywany jest jako wzór „fliskowy”, w rzeczywistości jest to krzyż grecki w oktagonach.

Ryc. 15-16. Wielokrotny krzyż grecki na znaczku Lichtensteinu z 1924 roku i odmiana w oktagonach na znaczku Luksemburga z 1935 roku.

W znakach wodnych znaczków pocztowych występują też elementy graficzne podobne do krzyży. W katalogach filatelistycznych zazwyczaj opisywane są one, jako krzyże, krzyże i kółka itp. Krzyży tych nie można zidentyfikować i trudno jest osądzić, czy przy produkcji papieru tego typu elementy świadomie włączano jako krzyże. Podaję kilka przykładów takich znaków wodnych: Wirtembergii (Ryc. 16.), Liberii (Ryc. 17.) oraz Kolumbii (Ryc. 18.). Podobny znak wodny występuje m. in. na znaczkach Dominikany (krzyże i kółka).

Ryc. 16-17. Znaki wodne opisywane jako krzyże i kółka na znaczku Wirtembergii z 1906 roku i na znaczku Liberii z 1914 roku.

Ryc. 18. Znak wodny opisywany jako krzyże na znaczku Kolumbii z 1946 roku.

Koledze Bogdanowi Michalakowi, Prezesowi Klubu Zainteresowań PZF Św. Gabriel składam podziękowanie za wysoce merytoryczne uwagi dotyczące klasyfikacji krzyży.

Źródła

- ¹⁾ Malendowicz, L.K.: Wodny znak znaku pocztowego – element ekspozycji tematycznej. (3). Regalia z krzyżami. Biuletyn Klubu Tematica 16: 14-17 (2016)
 - ²⁾ Encyklopedia Filatelistyki. Red. T. Hampel. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa (1993)
 - ³⁾ Encyklopedia Katolicka, KUL, Lublin 2004, t. 10, s. 11-55.
- Scott Classic Specialized Catalogue, 1840-1940 (1998)
Katalogi Michel
colnect.com/en/stamps/countries
<https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzyż%C5%BC> (dostęp 2016.04.29)
<http://www.phila-lexikon.de>
<http://www.stampworld.com>
Analiza znaków pocztowych portalu Ebay.

◆◆◆

Wodny znak znaku pocztowego – element eksponatu tematycznego (5)

Cyfry i liczby, czyli podstawy matematyki

Ludwik K. Malendowicz

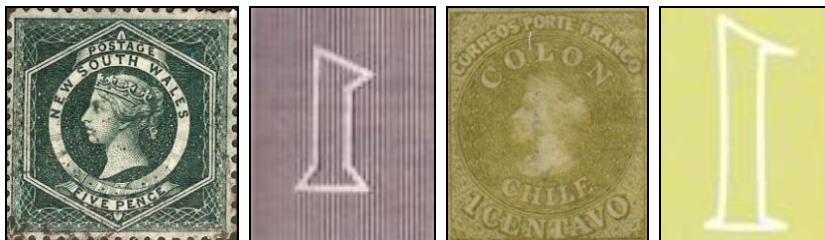
W kolejnej części opracowania, dotyczącego wodnych znaków znaku pocztowego jako elementów eksponatu tematycznego, przedstawiam cyfry i liczby. W tym zakresie istnieje wiele sprzecznych informacji. Szczególnie widoczne jest to w przypadku poszukiwania wzorów tych znaków wodnych. Wynika to m. in. z różnej, często bardzo kontrowersyjnej, ich numeracji w katalogach. Dlatego też nie podaję numerów tych znaków wodnych. W miarę możliwości korzystałem z materiałów źródłowych, jakimi są internetowe katalogi poszczególnych krajów.

Znaki wodne w postaci cyfr i liczb były szeroko stosowane na znaczkach wydawanych w XIX wieku. W tym okresie dość powszechnym było założenie, iż wodny znak odpowiadał nominałowi znaczka. Ale nie zawsze to się udawało. O interesujących odstępstwach od tego założenia, wspomnę za chwilę.

Chyba najczęściej występującą jako znak wodny cyfrą jest „1”. Przyjmuje ona różne kształty – wykonana z linii pojedynczej lub podwójnej. Często jest ona dobrze widoczna na samym znaku – bez konieczności stosowania detektorów znaku wodnego.

Ryc. 1-2. Jedynki jako znaki wodne na znaczku Rosji 1858 roku
i na znaczku Brytyjskich Wysp Jońskich z 1859 roku.

Ryc. 3-4. Jedynki jako znaki wodne na znaczku Nowej Południowej Walii z 1860 roku
i na znaczku Chile z 1861 roku.

Ryc. 5-6. Jedynka jako znak wodny na znaczku Nowej Południowej Walii z 1864 roku i jedynka w podwójnej linii na znaczku Tasmanii z 1865 roku.

Ryc. 7-8. Jedynka w podwójnej linii jako znak wodny na znaczku Wiktorii z 1868 roku i jedynka na znaczku Wiktorii z 1873 roku.

Chyba równie częsta jest cyfra „2”. Także ten znak wodny przyjmuje różne formy graficzne.

Ryc. 9-10. Dwójki jako znaki wodne na znaczku Nowej Południowej Walii z 1851 roku i na znaczku Tasmanii z 1857 roku.

Ryc. 11. Dwójka jako znak wodny na znaczku Rosji z 1858 roku.

Ryc. 12-13. Dwójki jako znaki wodne na znaczku Brytyjskich Wpłw Jorńskich z 1859 roku i na znaczku Wiktorii z 1866 roku.

Jako znak wodny bardzo rzadko występuje cyfra „3”. Taka piękna „3” pojawia się na znaczku nr 3 Rosji.

Ryc. 14. Trójka jako znak wodny na znaczku Rosji z 1858 roku.

Także cyfra „4” stanowi wodny znak niektórych znaczków.

Ryc. 15-16. Czwórki jako znaki wodne na znaczku Tasmanii z 1857 roku i na znaczku Nowej Południowej Walii z 1867 roku.

Cyfra „5” występuje także jako znak wodny na znaczkach kilku krajów.

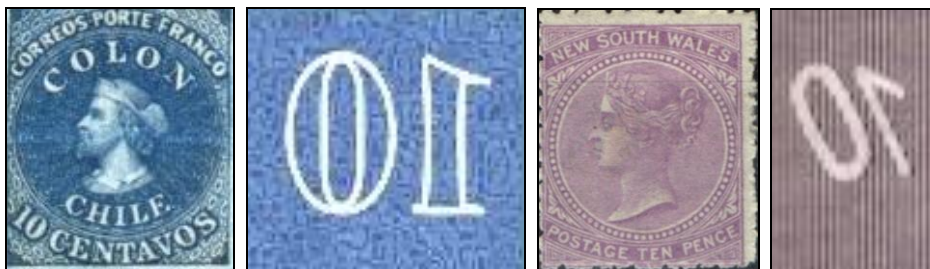
Ryc. 17-18. Piątki jako znaki wodne na znaczku Chile z 1853 roku i na znaczku Nowej Południowej Walii z 1861 roku.

Bardzo rzadko występuje znak wodny jako cyfra „6”. Taki znak występuje na znaczkach Tasmanii i prawdopodobnie Wiktorii. Na znaczkach Tasmanii występuje także – jako wodny znak – cyfra „8” wykonana w podwójnej linii.

Ryc. 19. Szóstka jako znak wodny na znaczku Tasmanii z 1860 roku.

Na znaczkach także znajdują się znaki wodne pod postacią liczb. Liczba „10” występuje m. in. na znaczkach Chile, Nowej Południowej Walii i najprawdopodobniej Tasmanii.

Ryc. 20-21. Dziesiątki jako znaki wodne na znaczku Chile z 1853 roku i na znaczku Nowej Południowej Walii z 1867 roku.

Wodny znak jako cyfra „12” występuje m. in. na znaczkach Tasmanii. Najwyższą liczbę, jako znak wodny znaczka, spotkałem na znaczku Chile. Jest to liczba „20”.

Ryc. 22-23. Dwunastka jako znak wodny na znaczku Tasmanii z 1858 roku i dwudziestka jako znak wodny na znaczku Chile z 1853 roku.

Należy podkreślić, że w różnorodnych wodnych znakach pocztowych występują także koła, które można potraktować jako „0”.

Analizując powyższe znaki wodne należy zwrócić uwagę, m. in. na dwa fakty. Pierwszy z nich to obecność tych samych znaków wodnych na znaczkach Tasmanii (wcześniejsza nazwa Van Diemens Land – Ziemia van Diemena; zmiana nazwy w roku 1855) oraz znaczków Wiktorii. Drugi, to brak nominału na znaczkach Brytyjskich Wysp Jońskich. Identyczność znaków wodnych Wiktorii i Tasmanii wynika z faktu, iż w Wiktorii kilkakrotnie zabrakło

papieru do druku znaczków pocztowych (<http://www.stampsofvictoria.com>). Stąd, w stanie konieczności sprowadzano odpowiedni papier z Tasmanii (ze znakami wodnymi), na których drukowano znaczki Wiktorii, przy czym w tej sytuacji nie przestrzegano zasady, iż cyfra, czy też liczba znaku wodnego, odpowiada nominałowi znaczka. Dlatego też wydrukowano bardzo wiele znaczków z różnorodnymi znakami wodnymi – prawdziwy zawrót głowy.

W przypadku Wiktorii, występują także oryginalne znaki wodne określane w języku angielskim jako „WORDS of VALUE” (w dowolnym tłumaczeniu znak wodny z napisaną wartością).

Są to znaki wodne, pisane dużymi literami: „ONE PENNY” (jeden pens); „TWO PENCE” (dwa pency); „THREE PENCE” (trzy pency); „FOUR PENCE” (cztery pency); „SIX PENCE” (sześć pensów) i „FIVE SHILLING” (pięć szylingów).

Ryc. 24-25. Znaki wodne na znaczkach Wiktorii.

Odnośnie do Brytyjskich Wysp Jońskich – w roku 1859 dla tych wysp wydano 3 znaczki, z tej samej płyty, ale w różnych barwach. Nakład tych znaczków to 50 000 serii. Znaczki te nie mają wydrukowanego nominału, ale nominał określała ich barwa oraz znak wodny. Znaczek pomarańczowy (nr 1 w katalogach filatelistycznych) miał wartość pół pensa i nie posiada znaku wodnego; znaczek niebieski miał wartość jednego pensa, a karminowy dwóch pensów. Tym ostatnim odpowiadały znaki wodne pod postacią cyfr „1” i „2”. Ale administracja pocztowa wysp nie zważyła na cyfrę znaku wodnego. Znaczek z cyfrą „2” sprzedawała za 1 pens, z cyfrą „1” za dwa pency.

Ryc. 26. Znaczek Brytyjskich Wysp Jońskich z 1859 roku, jeden z wydanych w trzech różnych kolorach, o tym samym wzorze.

Źródła

colnect.com/en/stamps/countries

<http://www.phila-lexikon.de>

Analiza znaków pocztowych portalu Ebay.

Scott Classic Specialized Catalogue, 1840-1940 (1998)

Katalogi Michel

<http://www.chilecollector.com> (dostęp 2016.12.29)

<http://www.stampsofvictoria.com> (dostęp 2016.12.29)

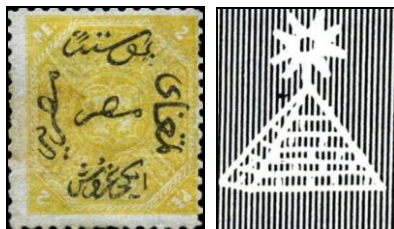
Wodny znak znaku pocztowego – element eksponatu tematycznego (6)

Budowle, inne dzieła stworzone przez człowieka oraz uwagi ogólne

Ludwik K. Malendowicz

Niniejszy odcinek jest końcowym z cyklu artykułów poświęconych wodnym znakom znaków pocztowych.

W pierwszym rzędzie zaprezentuję w nim budowle. Jedną z nich – piramidę, przedstawiłem już w 2. odcinku opracowania, ale w aspekcie przedstawiania gwiazd [1]. Ta okazała budowla – symboliczna piramida – zasługuje jednak na szczególną uwagę, stąd przedstawiam ją jeszcze raz w niniejszym odcinku.

Ryc. 1-2. Znaczek Egiptu z 1866 roku ze znakiem wodnym w postaci piramidy z gwiazdą.

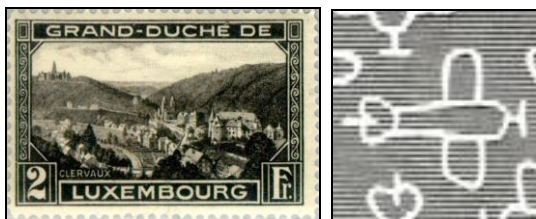
Ryc. 3-4. Znaczek Litwy z 1932 roku i wieża Giedymina na znaku wodnym.

Inną ciekawą budowlą przedstawioną w znaku wodnym jest symboliczna wieża Giedymina występująca na znaczkach Litwy. Jest to jeden z nielicznych znaków wodnych, które można szczegółowo zidentyfikować.

Kolejną budowlą występującą pod postacią znaku wodnego jest wieża występująca na znaczkach Hiszpanii. Wieżę tę widziałem w ekspozycji poświęconym szachom.

Ryc. 5-6. Znak wodny w postaci wieży na znaczku Hiszpanii z 1876 roku.

Ryc. 7-8. Samolot na znaku wodnym na znaczku Luksemburga z 1928 roku.

Przechodzę do innych dzieł wytworzonych przez człowieka. Chyba do najnowocześniejszych osiągnięć ludzkości, jakie znalazły się na znaku wodnym należą samoloty. Taki znak wodny – symboliczny samolot – występuje na znaczku Luksemburga.

Z przestworzy przejdźmy nad wodę. A tam piękne kotwice okrętowe. Występują one m. in. na znaczkach Wielkiej Brytanii, przy czym występują kotwice mała oraz duża. Ale chyba pierwszy znak wodny z kotwicą pojawił się już w roku 1851 na sławnych „trójkątach” Przylądka Dobrej Nadziei. Na późniejszych znaczkach tego kraju występuje już kotwica z liną.

Ryc. 9-12. Kotwice na znaczkach Wielkiej Brytanii – mała z 1875 roku i duża z 1883 roku.

Ryc. 13-14. Znaczek Przylądka Dobrej Nadziei z 1851 roku i kotwica na znaku wodnym.

Ryc. 15-16. Kotwica z liną na znaczku Przylądka Dobrej Nadziei z 1892 roku.

Ryc. 17-18. Znaczek Koczinu (Indie) z 1943 roku z parasolką jako znakiem wodnym – istnieją różne położenia tego znaku.

Innym, ciekawym znakiem wodnym przedstawiającym dzieło człowieka jest piękny parasol występujący na znaczkach Koczinu (Cochin) – port do 1947 roku w Indiach Brytyjskich.

Również ciekawe znaki wodne występują na znaczkach Rosji, Mongolii oraz Tanu-Tuwa. Występuje na nich znak wodny określany jako meander i rozeta. Jak definiuje Wikipedia, meander to element dekoracyjny stosowany w architekturze, rzeźbie, malarstwie. Jest to geometryczny ornament w formie poziomego pasa, złożony z powtarzających się układów linii załamanych wielokrotnie pod kątem prostym.

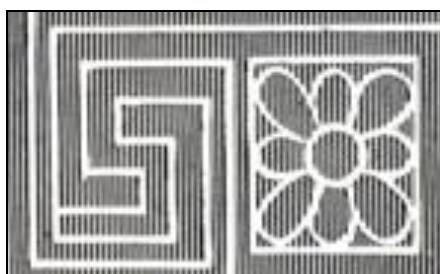
Na wielu znaczkach element ten jest dobrze widoczny bez specjalnych technik stosowanych w wykrywaniu znaków wodnych.

Ryc. 19-20. Znaczek Rosji z 1926 roku z meandrem i rozetą.

Ryc. 21-22. Rozeta z meandrem jako znaki wodne na znaczku Mongolii z 1932 roku.

Ryc. 23-24. Znak wodny na znaczku Tanu-Tuwa (obecnie Tuwiński Obwód Autonomiczny w ramach Rosji) z 1934 roku.

Z tematycznego punktu widzenia bardzo interesującym znakiem wodnym jest mapa. Mapa taka – jako zarys wyspy – występuje na znaczkach Cypru.

Ryc. 25-26. Znaczek Cypru z 1974 roku i znak wodny, na którym jest m.in. zarys wyspy.

Wreszcie przechodzę do praktycznie światowego symbolu poczty, to jest trąbki pocztowej. Znak wodny pod postacią trąbki pocztowej pojawił się na znaczkach wielu krajów, m. in. księstw niemieckich, Finlandii, Holandii, Norwegii, NRD oraz Polski. Na znaczkach polskich wodny znak wielokrotna trąbka pocztowa występuje w 2. formach, jako wodny znak II i III [2-3]). Znak wodny II występuje w 4. położeniach (lata 1932-1935) natomiast znak III w 8. położeniach (lata 1958-1963).

Ryc. 27-31. Znaczek Holandii z 1852 roku i znaczek Finlandii z 1928 roku z trąbkami pocztowymi (w przypadku Holandii dwa różne wzory).

Ryc. 32-35. Znaczkami polskie z trąbkami pocztowymi wielokrotnymi (występowały w różnych położeniach) z 1933 roku (nr II) i z 1962 roku (nr III).

Znaki wodne występują również na kartach i kopertach pocztowych, czy też opaskach gazetowych. Na kopertach pocztowych pojawiły się one bardzo wcześnie.

Przykładem niech będzie koperta pocztowa Rosji z 1848 roku, która posiada znak wodny „godło” oraz trąbki pocztowe.

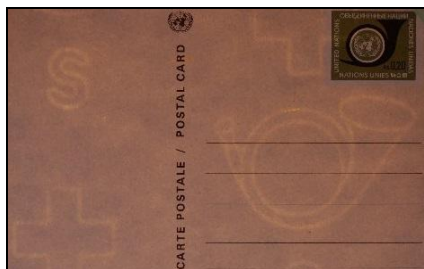
Ryc. 36-37. Całostka Rosji z 1848 roku i znak wodny „godło” i trąbki.

Innym przykładem jest koperta USA z roku 1883 z bardzo wyraźnym ozdobnym znakiem wodnym oraz cyfrą 82. Jest to tzw. koperta wydań Plimpton (znana drukarnia produkująca w owym czasie całostki pocztowe USA). W USA pierwsza koperta pocztowa wydana została w roku 1853 i już miała znak wodny. Do ciekawostek należy fakt, iż od tego okresu praktycznie, co 4 lata zmieniał się znak wodny tych walorów, co związane było z 4-letnimi kontraktami na ich drukowanie.

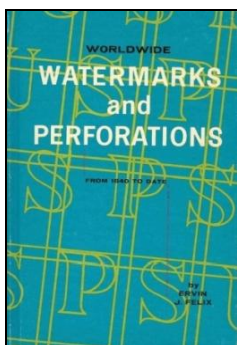
Ryc. 38. Koperta pocztowa USA z 1883 roku typu „Plimpton” z wyraźnym znakiem wodnym.

Przykładem karty pocztowej ze znakiem wodnym jest karta wydana przez ONZ w Genewie, w roku 1969. Na tej karcie widoczny jest bardzo wyraźny znak wodny w postaci trąbki pocztowej, krzyża greckiego oraz litery „S”.

Ryc. 39. Karta pocztowa ONZ z roku 1969 z wyraźnym znakiem wodnym.

Zbieranie znaków pocztowych z wodnym znakiem, a szczególnie specjalizacje w odniamach tych znaków wodnych (położenie, odwrotki, itp.) są bardzo popularne, szczególnie w USA oraz Wielkiej Brytanii.

Większość ogólnych katalogów znaków pocztowych kataloguje i przedstawia podstawowe znaki wodne, jednakże ich identyfikacja jest raczej trudna i czasochłonna. Te same znaki wodne pojawiają się na znaczkach różnych krajów, w szczególności Wspólnoty Brytyjskiej. W tym przypadku autorzy klasycznych katalogów (przykładowo Scott [4]) odwołują się do numeru znaku pocztowego kraju, który pojawia się w katalogu najwcześniej. A więc konieczność ciągłego wertowania takich opracowań. Wg mojej wiedzy istnieje tylko jedno opracowanie znaków wodnych znaczków pocztowych świata. Jest to wydany w roku 1966 katalog E.J. Felixa „Znaki wodne i perforacje” [5].

Ryc. 40. Strona tytułowa katalogu Erwina J. Felixa „Watermarks and perforation”, Whitman Publishing Company, 1966

Na szczęście, obecnie coraz łatwiej znaleźć ilustracje wodnych znaków różnych znaków pocztowych. Oczywiście, dotyczy to głównie znaczków pocztowych, a prym – moim zdaniem – wiedzie w tym portal colnect, z którego zaczerpnąłem szereg ilustracji znaków wodnych.

Źródła

- [1] Malendowicz, L.K.: Wodny znak pocztowego - element eksponatu tematycznego. (2). Gwiazdy i półksiężycy. Biuletyn Klubu Tematica 15: 4-7 (2016)
- [2]. Encyklopedia Filatelistyki. Red. T. Hampel. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa (1993)
- [3]. Kielbasa-Schoeni, A., Fołta, S.: Podręcznik Specjalizowany Polskich Znaczków Pocztowych 1919-2005. t. 4, Basel - Gliwice (2013)
- [4]. Scott Classic Specialized Catalogue, 1840-1940 (1998)
- [5]. Felix, E.J.: Watermarks and perforation. Whitman Publishing Company, 1966
colnect.com/en/stamps/countries
<http://www.phila-lexikon.de>
<http://www.stampworld.com>
Wikipedia
Analiza znaków pocztowych portalu Ebay.
Katalogi Michel